

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE ŠTEV. 1.50 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Zahod ali Vzhod?

Priobčujemo sestavek našega sodelavca kot prispevek k razčiščenju vprašanja, ki danes vznemirja duhove.

I.

Bolj ko je upadala politična moč in veljava zahodnih demokracij, pogostejše je pri nas stajalo vprašanje, kje naj iščemo Slovenci svojo prihodnost, ali še ima kak pomen, da navezujemo svojo usodo na »propadajoči« Zahod, če ni napolnil čas, da usmerimo svoje poglede na Vzhod. Pri tem poenostavljanju evropskega položaja si nismo belili glave o tem, kaj vse spada k temu Zahodu, navadno nismo imeli pred očmi, da obsega ta ves romanski in germanski svet in še del slovanskega. Po svetovni vojni je večji del našega razumnosti videl svoje politične in kulturne vzore na demokratičnem Zahodu, in Paris je pomenil za Slovence nič manj ko za Čehje in Srbe središče vsega sodobnega kulturnega in političnega življenja, kamor je hodil naš znanstveni in umetniški naraščaj spopolnjevati svoje znanje in širiti svoje duhovno obzorje. Po likvidaciji samostojne češko-slovaške države pa se je ta vera v Zahod začela močno majati, povsod so se porajali dvomi v pravilnost te naše duhovne usmeritve in vedno česče so se slišali glasovi, da je naša prihodnost na Vzhodu. V tem naziranju so se srečavali naši nacionalistični reakcionarci s svojimi političnimi antipodi. Spricho našega zemljepisnega položaja je bila naša zaskrbljenost sicer povsem razumljiva, razumljiv je bil tudi naš klic po novem varuhu, saj brez tega se nam Slovincem sploh ne da živeti, ni pa bila opravičljiva ta popolna zmeda duhov, v kateri smo bili pripravljeni, iz ene skrajnosti skočiti v drugo, danes obsojati, kar smo včeraj poveljevali, v kateri smo bili pripravljeni prelomiti z vso svojo preteklostjo, izdati vsa svoja izročila in zatajiti to, kar je zdavnaj postalo del naše narodne kulture. Za čuda hitro smo si osvojili znana gesla o gnilem Zahodu, o pojemajoči življenjski moči zahodnih narodov, o zatonu zahodne kulture, o prihodnosti mladih narodov itd. Znani nauki rasističnih romantikov so našli pri nas verne učence in propagatorje. Skoro da smo Slovenci pozabili, da smo po svoji zgodovinski usodi rasti in zoreli v narod v območju zahodne kulture, da je ta sooblikovala našo miselnost in naš narodni značaj in da predstavljajo naša kulturna izročila glavno vsebino naše narodne zavesti, brez katerih ne bi bilo to, kar smo. Pretežni vpliv zahodne kulture na oblikovanje naše narodne individualnosti je dejstvo kljub kulturnim prvinam, ki smo jih prinesli in sprejeli od vzhoda. Menda se premalo zavedamo, da mora vsak nasilen prelom kulturnega življenja in kulturnih izročil razmajati moralno moč vsakega naroda.

II.

Ko torej poslušamo ter sprejemamo nauk, da je naša rešitev na Vzhodu, potem je prav, da razčistimo in razčlenimo, kaj nam more ta krilatica resnično pomeniti, kaj je njena vsebina in njeno stvarno ozadje. Nikdar nismo Slovenci potrebovali v taki meri kakor danes notranjega ravnotežja, da najdemo pravo pot iz današnje stiske. Preprosta politična preudarnost nam narekuje, da ne zatiskamo oči pred velikimi političnimi dejstvi, pred popolnim preobratom v razmerju političnih sil in da izvajamo iz tega dejstva pravilne zaključke. S tega vidika lahko trdimo, da je usmeritev naših političnih in kulturnih pogledov in prizadevanj na Vzhod realno politična nujnost. V položaju, v katerem se kot narod nahajamo, potrebujemo zunanje opore, potrebujemo

mo predvsem vere v neke sile, ki bodo prej ali slej preobrazile svet v tej smeri, da bodo mali narodi spet svobodno zadihali, v tem položaju se danes bolj kakor kdaj prej zavedamo skupne življenjske usode z drugimi južnoslovanskimi narodi in nujnosti skupnega političnega življenja, iz teh razlogov uvidevamo potrebo po svobodni zvezi vseh malih narodov na Balkanu in Podonavju.

Naj se zgodi, da nas vključijo v kak imperialistični sestav, naj bi bili začasno v svoji politični ali narodni svobodi še tako otesnjeni, v takem velikem okviru bi laže zdržali pritisk raznarodujočih sil, laže bi vztrajali v svoji veri na končno zmago prave ljudske, socialne in narodne misli, ki ima najgloblje pogoje na Vzhodu. Z njo pride tudi nov politični in družbeni red, ki bo zagotovil malim narodom svobodno in enakopravno življenje. Tehtni stvarni in idejni razlogi torej govorijo za to, da gojimo bolj ko doslej politične in kulturne stike z Vzhodom, da iščemo z njegovimi narodi zblizanja in medsebojnega spoznavanja. To ne pomeni, da bi se morali ograditi s kitajskim zidom nasproti Zahodu in pretrgati z njim vse kulturne vezi. Računati moramo s tem, da bomo po svojem političnem položaju primorani meriti svoje sile s kulturnimi in drugimi silami svojih mogočnih sosedov. Iz razlogov samoohrane si bomo morali osvojiti vse njih pridobitve na znanstvenem in kulturnem polju, če bomo hoteli v tem merjenju sil ostati na površju. Ne bomo izbirali bojišča sami, izbirali si bomo do neke mere lahko samo orožje. Sprejeti moramo tekmo na polju, ki nam bo dano po našem političnem položaju. Iz izkušenj svoje narodne zgodovine zagemamo vero, da bomo preživeli tudi najtežje preizkušnje, če ostanemo sami sebi zvesti.

III.

V našem prizadevanju po zblizanju z Vzhodom se bo misel slovanske skupnosti lahko plodno uveljavila, če jo pravilno pojmuje kot zavest skupne zgodovinske usode, kot sorodnost kulturnih in političnih prizadevanj in kot medsebojno pomoč pri ustvarjanju pogojev za avtonomno življenje vsakega posameznega slovanskega naroda. Razmerje slovenstva do slovanstva bi moralo biti slehernemu Slovencu jasno, potem ko ga je Cankar enoumno razložil nasproti južnemu slovanstvu. Vedno spet pa se dogaja, da se v svoji življenjski nemoči vračamo k staremu romantičnemu pojmovanju slovanstva kot neke višje narodne celote, nasproti kateri predstavljajo posamezni slovanski narodi le podrejeno vrednoto. V strahu pred lastno majhnostjo vidijo taki malodušnejši svoj vzor v tem, da se posamezni majhni slovanski narodi utopijo v večji slovanski enoti, ki je v določenem primeru vedno eden ali drugi od močnejših slovanskih narodov. Kakor da bi se razvoj dal usmeriti nazaj! Vse to sanjarjenje o nekem romantičnem vseslovanstvu, o slovanškem mesijanstvu, o neki bodoči nadvladi slovanstva v Evropi je reakcionarna zablada, izvira iz iste nacionalistične miselnosti, ki jo obsojamo pri vseh imperialističnih narodih, iz katere se je rodilo tudi jugoslovenstvo. Te vrste nacionalizem bo vedno služil močnejšemu narodu, da opraviči svoje nasilje nad šibkejšim. Vsi nacionalni mesijanizmi so si v tem oziru enaki. Res je, da je to vseslovanstvo danes le še slovenska posebnost, da ne predstavlja nobene dejanske sile, ker ni nobenega imperialističnega slovanskega naroda, ki bi bil njegov nosilec, nam Slovincem pa le škoduje, ker nas odvrača od spoznavanja politične stvarnosti, od pravičnega razume-

vanja slovanske skupnosti in od pravega pojmovanja naših narodnih ciljev in nalog. Panslavizem kot antiteza pangermanizma je umišljava razgretih nacionalističnih možgan. Po znanem zgledu hoče vsa nasprotstva med imperialističnimi silami izvajati iz različnosti rasnih osnov, torej kot nekako biološko nujnost. S tem seveda zastira pogled za globlje vzroke političnih pretresov v Evropi in otežuje spoznanje potov, ki vedejo iz današnje evropske zmede.

IV.

Vsa slovanofilska gesla nas utegnejo le ovirati pri zblizanju z neslovanskimi malimi narodi na jugovzhodu in vzhodu, ki z nami živijo v istem življenjskem prostoru in delijo z nami isto politično usodo. Če že govorimo o neki skupni slovanski politični nalogi, potem more biti samo ta, da s skupnim naporom pripravimo pogoje za politični in družbeni red, v katerem se bodo vsi slovanski in neslovanski narodi čutili svobodni in zavezani v svojem avtonomnem življenju. Premagati moramo torej najprej tisti tesni, nestrpni nacionalizem, ki narode razdvaja in ima svojega nosilca v me-

ščanstvu. Tak nasilen, osvajanen nacionalizem je kmečkemu in delavskemu ljudstvu tuj. Zato more biti nosilec novega pojmovanja narodne misli v njenem človečnosti, združujočem smislu v prvi vrsti delovno ljudstvo. Le od politične zmage delovnega ljudstva si lahko obetamo resnično zblizanje in trajen sporazum med slovanskimi in neslovanskimi narodi na našem Vzhodu. Tudi za Slovence velja, da smemo pričakovati pravega narodnega vzpona le od širokega ljudskega gibanja, ki bo dalo našim narodnim zahtevam globljo socialno vsebino in s tem predornejšo silo. V tem smislu lahko trdimo, da je naša narodna prihodnost v veliki politični zvezi slovenskega delovnega ljudstva z delovnim ljudstvom vseh narodov Vzhoda. Le tisti del našega razumnosti, ki to nujnost pravočasno spozna in se uvrsti med bojevnike za to misel, bo pri nas nekaj pomenil, vse drugo bo jalovo in zagrenjeno stalo ob strani in bo našo narodno odorno moč s svojim pesimizmom samo slabilo. Vsi računi na odrešenika od drugod se bodo izkazali kot zgrešeni, če bomo pasivno pričakovali dogodke. Na važnem razpotju smo. Le toliko bomo v prihodnosti pomenili, kolikor bomo sami pokazali življenjske volje. Nič nam ne bo podarjenega. Le kot zavezniki, ne kot politični priskledniki lahko nekaj pričakujemo od Vzhoda. L.

Kreditno zadružništvo in sedanji čas

Menda bomo že morali pritrditi tistim, ki trdijo, da po svetovni vojni leta 1918. ni bil sklenjen v resnici mir, ampak samo premirje, in da je sedaj to premirje preteklo in se svetovna vojna nadaljuje, da je torej ves ta čas vojni čas. Vojni časi so pa burni in viharini časi. To niso časi reda in ustaljenosti, ampak časi nereda in prekucij. Za tak red je pa najbolj občutljivo kreditno gospodarstvo.

Po vojni smo v kreditnem zadružništvu toliko doživeli, da so se nam pojmi bistveno izpremenili. V predvojnem zadružništvu je veljalo nekako kot potrjeno, da so vlagatelji zastopniki kapitala, nekaki kapitalisti, ki so samo koristniki kreditnega zadružništva, katerim torej ne gre nikaka beseda, ampak je treba samo poskrbeti, da ne postanejo iz koristnikov izkoriščevalci, da je torej glavna občeokoristna naloga kreditnega zadružništva, da se kolikor mogoče tlači obrestna mera. V polpretekli dobi pa smo doživeli dokaze, da je mogoče tudi, da se cela stvar razvije tako, da bi bilo treba zaščititi vlagatelje. Za vlagatelja imajo zmerne obresti pomen samo, ako lahko zaupa denarnemu zavodu, da bo gospodarstvo tako, da bo o svojem času lahko brez vsega dvignil ne samo obresti, ampak tudi vlogo in sicer vsak čas, kadar bo svoj denar sam potreboval. Dalje mora imeti vlagatelj zaupanje, da bo razmerje med denarjem in blagovnimi cenami ostalo tako, da bo takrat, kadar bo denar dvignil, lahko za ta denar vsaj toliko takega blaga kupil, kakor ga lahko kupi takrat, ko denar vloži. Med svetovno vojno in sedanjo vojno smo doživeli, da je enkrat vrednost denarja tako narasla, da je premoženje, ki je bilo tukaj kot kritje za posojila denarnih zavodov, postalo nasproti nominalni vrednosti denarja tako majhno, da so denarni zavodi, med njimi tudi kreditne zadruge, morale ogromno izgubiti. Tedaj se je tudi izkazalo, da neomejeno poroštvo zadružnih članov, ki po večini niso bili vlagatelji, ampak posojiljemalci, za vlagatelje ni imelo prav za prav nobe-

nega pomena. Na podlagi tega poročila so se imeli ti za upravičene, da z denarjem absolutno gospodarijo in izločijo vlagatelje od vsakega vpliva, ko je pa prišlo do nesreče, se je dejansko vsa nesreča prevladala na vlagatelje.

Doživeli pa smo tudi nasprotno, da je vrednost denarja tako padla, da so vlagatelji, ki so imeli svoje prihranke v denarnih zavodih, prišli naenkrat v položaj, da so s svojimi prihranki lahko kupili samo še kako maloto in da je bila zanje glavica z obrestmi vred samo še malostna napitnina od njihovih prvotnih vlog.

Pri tem se je dalje izkazalo, da vlagatelji niso nikaki kapitalisti, da je kapitalistov več med posojiljemalci, ker bogatin s svojim denarjem sam špekulira in ga ne nalaga v denarne zavode, medtem ko nalagajo v denarne zavode skromne prihranke mali ljudje, ki ob svoji skrbi, kako si nekaj prihraniti za stara leta, ne morejo skrbeti še za to, kako bi delali s svojimi prihranki, da ne bi utrpeli izgub.

Ti pojavi, katerih v resnično urejenih razmerah ne more biti, ker se vrednost denarja ne more tako strahovito prekopicavati, so nujno povzročili, da so bolni kreditni zavodi, prav posebno pa je bolno kreditno zadružništvo, ker to po svojem zadružnem značaju, ako je bilo resnično zadružno, ni moglo prilagoditi rezerv, ki bi jim v tej nesreči služile kot kritje. Sorazmerno so se najbolj odrezale tiste kreditne zadruge, ki so zadruge samo še po imenu, v resnici pa so kapitalistična podjetja.

Zato je položaj med kreditnim zadružništvom tak, da močnejše kreditne zadruge žive od tega, da glodajo na svoji lastni korenini, na lastnem strženu in s skrbjo in s strahom pričakujejo, kdaj bodo pri koncu s svojimi rezervami, ako jih ne reši pravočasno novo razvrednotenje denarja. Manjše zadruge žive po zaslugi požrtvovalnih zadrugarjev, ki vse delo opravljajo zastonj, ali pa od zaščite.

V teh težkih časih pa smo naenkrat (Nadaljevanje na 2. strani.)

Po prestanku Zveze narodov

Generalni tajnik Zveze narodov Jožef Avenol je podal ostavko na svoje mesto. S tem je Zveza narodov v svojem zadnjem ostanku prenehala. Prenehala je tudi kot organ dobrega in splošno koristnega. S tem je ugasnila romantična iluzija, o kateri se je od strani zunanjepolitičnih idealistov in poštenjakov pričakovalo, da bo ustvarila podlago, iz katere se bo razvilo mednarodno pravo, ki ne bo utopična sanja bodočnosti, ampak prav stvarno pravo, ki se bo čimdalje bolj približevalo državnemu in ustavnemu pravu. Iz tega okolišča so se hranila tudi različna gibanja, kakor: panevropska ideja ali celo misel o strnitvi vsega zahoda zoper rumeno nevarnost ali celo najdaljši in najširši obseg kot humanistična ideja, ki naj bi sploh preprečila vse bodoče vojne. Vsa stvar je bila z eno besedo prelepa, da bi mogla ostati resnična.

Vendar ob prestanku te iluzije ne smemo biti sentimentalni, ampak moramo stvar gledati popolnoma stvarno. Zveza narodov bi bila življenja zmožna, ako bi bili vsi zastopani narodi v resnici složni in strnjeni v skupnih moralno-političnih pogledih na razne probleme, ki so se morali javljati. Danes na primer je videti, da bi bila nekaka organizacija vse Evrope mogoča, ako bi

v celoti zmagal pogled Hitlerjev na to, kako je treba Evropo urediti. Na drugi strani pa bi spet bila mogoča nova Zveza narodov, ako bi zmagala dotična anglosaška zamisel.

V vsakem primeru je torej odvisno od končne zmage v sedanji vojni, v kaki obliki in s kako miselnostjo podlago bo po tej vojni nastal nadomestek dosedanje Zveze narodov. Ta nova tvorba, v katere nastanek po vojni brezpogojno verujemo, se bo na vsak način iz usode in zgodovine Zveze narodov lahko marsikaj učila, zato ta zgodovina ne bo samo romantična zgodba lepe iluzije.

Posebno mali narodi smo občutno prizadeti ob vprašanju, na kaki idejni podlagi bo osnovana bodoča Zveza narodov. Želimo si, da bi bila organizirana tako, da bi v njej mali narodi ne bili samo misera plebs ali brezpravna raja, pa tudi ne želimo, da bi bila organizirana tako, kakor je bilo sivečasno poljsko kraljestvo, da bi vsak šlahtič lahko s svojim liberum veto onemogočil vsako pametno misel. Z eno besedo: želimo vsi, da bi čimprej vstala prenovljena Zveza narodov, ki bi s svojim obstojem in delom dokazovala, da so iz sedanjega boja izšli civilizirani, kulturni narodi, očiščeni in prežeti za ideal humanizma.

Z A P I S K I

Hrvatje se vračajo k hrvaškemu pravopisu

V začetku in v znamenju nacionalne diktature, 1929. leta, so jugoslovenci uvedli na Hrvaškem in za hrvaški jezik pravopis, ki je imel za nalogo, ustvariti nazven umišljavo jezikovne enotnosti. Kakor se razume pri jugoslovenih ob sebi, je ta pravopis sprejel načela srbskega pravopisa, vse v name-nu, da čimbolj zabriše samobitnost hrvaščine in hrvaškega naroda. Tudi tega u-e-dinjevanja je danes konec. Hrvaški ban dr. Šubišić je izdal te dni naredbo, da se mora v šolah in v javnem življenju spet porabljati pravopis, kakor je bil v veljavi do 1929. leta. Kakor je naravno in prav.

A nehoti se človek izprašuje ob takih priložnostih: mar je bilo res treba, da so Hrvatje s takimi nestvarnimi, nena-ravnimi, pred vsem pa hrvaško narodno zavest žalečimi sklepi izzivali in dražili, in da so še povrh delali res ne preveč bogatemu ljudstvu nepotrebne stroške za uničevanje starih učnih knjig in tiskanje novih, tistih novih, ki bodo sedaj spet brez pomena in cene, in namesto katerih bo treba spet nove izdati?

Srbi zoper stanovstvo

»Napred«, glasilo vseučiliškega profesorja dr. Mića v Beogradu, znanega strokovnjaka za državno-pravna vprašanja ob sklepu sporazuma, piše glede na propagando za stanovski sestav:

Pri nas vladajoča politična skupina na Hrvaškem, kmečko gibanje, ima svojo ideologijo tako imenovane kmečke demokracije. Vladajoča politična skupina v Sloveniji ima tudi svoj nauk o reformi, ki je zaradi njene verske podlage odvisna od univerzalne politične verske dogme, a je različna od političnih prizadevanj in verskih občutij pravoslavne srbskega.

Stanovske ideologije so neizogibno vezane na načelo vodstva. To vodstvo zahteva vo-

Kreditno zadružništvo

(Nadaljevanje s 1. strani.)

opazili v časopisju objavo, da je Kmečka zveza ustanovila v Ljubljani svojo posojilnico. Kakor iskreno pozdravljamo vsak pojav, ki ima namen poglobiti zveze med Ljubljano in kmečkim stanovom, tako smo glede nove kreditne zadruge skeptični. Ali so njeni osnovatelji šli namenoma preko poznavanja navedenih razmer kreditnega zadružništva, ali so tako veliki optimisti, ki zro tako daleč naprej v bodočnost, da menijo, da je v najtrštem času primerno začeti s kreditno zadrujo, ki naj v tako trdi in suhi zemlji napravi korenine, da bo lahko kljubovala vsem vremenskim neprilicam.

J. M.

diteljev. Ali kakor je že zgodovina ocenila vrednost teh voditeljev, gotovo je, da so si oni ali s svojimi osebnimi lastnostmi ali s svojo spretno politiko osvojili domišljijo množic in ustanovili meko vrsto kulta v množicah. Voditelj se rodi, oblikuje, dviga in potem osvaja. Naše politično življenje se ni razvijalo v tej smeri. Imeli smo pri ljudeh, ki so se javljali na političnem odru, voditelje, načelnike strank, strankarske pravke in stare politike. In nazadnje je ta red v zvezi z nekim posebnim narodnim duhom in značajem; z duhom zunanje discipline, pokorščine in nagibom do vodenja. Narodni duh našega ljudstva so ustvarili naša zgodovina, naš družabni ustroj, naši politični boji in naš psihološko-etnični red. Naše ljudstvo nagiblje k samostojnemu opredeljevanju bolj k prepričevanju kakor k pokoravanju, bolj k družbenim in kulturnim vrednotam kakor k političnim in osvajačnim ciljem.

Okoli romunskih mej

V vseh časopisih se obširno poroča o pogajanjih med Romuni in Bolgari. Po zadnjih vesteh potekajo ta pogajanja zelo uspešno, menda dela nekoliko težav samo Silistria, ki jo Bolgari zahtevajo, Romuni pa na njen odstop težko pristanejo. Baje bo v soboto sporazum podpisan.

Večje težave dela sporazum med Romuni in Madžari. Madžari zahtevajo odstop Transilvanije, proti temu pa nastopajo v Romuniji »Železne garde« in tudi organizacija Romunov v Transilvaniji. Prebivalstvo v Transilvaniji je precej mešano, in Romuni se najodločneje upirajo kakoli ureditvi, po kateri bi kaj Romunov prišlo pod Madžarsko. Vsa stvar napravlja vtisk, da so si hoteli Romuni po eni strani zavarovati hrbet proti Bolgariji in da zdaj s precejšnjim vrisčem od neslužbene strani tipljejo, ali bi Nemčija odločno vztrajala pri zahtevi, da morajo ugoditi madžarskim zahtevam ali ne; s tipalkami skušajo tudi dognati, kako bi nastopila Zveza Sovjetov, in zato se je sprožilo celo vprašanje, kaj bi bilo, če bi Romuni v Transilvaniji nastopili z zahtevo, naj bo Transilvanija samostojna in obenem pod ruskim protektoratom. To kljub temu, da imamo precej zgledov, kam privedejo ruski protektorati. Ves Balkan bo napeto čakal končne ureditve romunskih mej.

O samostojni Slovaški

Predsednik slovaške vlade dr. Tučka, tisti, ki ob osvoboditvi Slovakov izpod Madžarov niti slovaškega jezika ni poznal, tisti, ki še danes slovaško slabo govori, je 31. prejšnjega meseca govoril na javnem zborovanju v Bratislavi. Kot posebnost tega govora naj omenimo njegovo odkritje, da pomenijo saleburški razgovori postopno likvidacijo stare Evrope in ureditev nove, ki ne bo več slonela na imperikalizmu in izkoriščanju, ampak bo urejena tako, da bo

do v njej našli mali narodi pod varstvom nemške velesile svojo popolno svobodo. Tudi za Slovaško pomeni Saleburg popolno potrditev njene samostojnosti in trajnosti, kajti nemški voditelj in vojskovelec, ki mu ni primere v zgodovini, je izjavil, da bo varovalo samostojnost Slovaške 200 nemških divizij.

H koncu je Tučka še napovedal, da se bo Slovaška uredila v duhu narodnega socializma, kar da je njena dolžnost do Nemčije, s katero so se Slovaki skupaj borili.

Po konferenci v Havani

V zadnji številki smo kratko poročali o tem, kar je bilo sporočenega o sklepih te konference. Pri takih konferencah je pa vselej bolj zanimivo zvedeti sklepe, ki se ne objavijo, kakor tiste, ki se službeno objavljajo.

Po konferenci sledeča dejanja šele včasih nekoliko razgrnejo zaveso.

Kot tako dejanje se mora šteti velikopotezno in zelo pospešeno oboroževanje, ki se je takoj po konferenci začelo posebno v Združenih državah. Še vedno se slišijo glasovi uglednih politikov v Združenih državah, da je treba Anglijo z vojnim materialom kar najbolj podpreti, obenem pa se oboroževati in pripravljati za vojno doma. Za zdaj je videti, da je neposredna udeležba v vojni mišljena bolj proti Japonski, ki zelo zaostrojuje svoje razmerje naproti Angliji. Domneva se, da je prav zato uredila razmerje z Rusijo, da bi lažje izrabila sedanji položaj v svoje namene. Premalo imamo informacij, da bi mogli staviti stvarnejše prognoze, vendar je videti vse, da se vsak čas lahko sedanja vojna razširi tudi na drugi polobli, kar bi imelo soveda daljnosežne posledice.

Dvakrat obsojen

Francoski general de Gaulle, tisti, ki je že pred leti priporočal Franciji motorizacijo, ni hotel priznati premirja in je, še preden je bilo sklenjeno, odšel v Anglijo, kjer organizira nadaljnji francoski odpor. Pétainova vlada ga je zato že enkrat postavila pred vojno sodišče, ki ga je obsodilo na 4 leta ječe in seveda tudi na zgubo vojaškega čina. Te dni so ga pa v Franciji v drugo sodili in sicer ga je obsodilo izredno francosko vojaško sodišče v Clermont-Ferrandu to pot kar na smrt.

Morebiti bo obe sodbi imel de Gaulle še kedaj za priznanje — če jih že danes nima.

Švicarski pisatelj Keller za zvezno Švico

Tudi drugod je že bilo propagande za centralizem in »edinstvo«. Tako na primer v Švici v drugi polovici preteklega stoletja. Pri demokratičnem in zrelem Švicarju seveda taki načrti že vnaprej niso mogli uspeti, četudi ni nobenega dvoma, da je Švica politično in kulturno istovrstna država, pravo nasprotje na primer Jugoslavije, ki je zložena iz kulturno in gospodarsko kar najrazličnejših ljudi, narodov in pokrajin. Da pa so mogli pri nas priti po tolikih skušnjah drugod in potem, ko so drugod centralizem že davno vrgli med staro šaro, na površje ljudje, ki so s strahovanjem vsiljevali centralizem, to je samo dokaz, kako nam je manjkalo in nam še manjka politično presodnih in zrelih ljudi, da so mogli namesto njihovih političnih otroci in dobičkarji igrati vohilne vloge v našem javnem življenju.

Te dni so se spominjali Švicarji petdesetletnice smrti svojega velikega pesnika Gottfrieda Kellerja. Pri tej priložnosti so tudi omenjali njegovo republikansko in demokratično stališče in navajali iz njegove novele »Volilni dan«, kako je star gorjanec oštel svojega sina, ki se je ogreval za strnitev kantonov v celoto: »Tako, torej tudi že piskaš to pesem? Kaj hočeš s svojo Švico brez njenih starih in novih kantonov? Sklepa brez jedi, prazen sod bi bila, razbit ulj brez satovja. Kakor v oveno polje spremenjen vrt, na katerem se pasejo konji, bi bila! Ne, je že čedna, rdeča švicarska zvezna in vojna suknja; toda političen umazanec je, kdor ne nosi pod njo svoje čiste, samotkane srajce poštenega stanovskega življenja; brhko je, rdeče častno oblačilo Helvecije s križem na prsih, toda najbolj častne so in o dobrih šegah priča dva in dvajset snež-

nobelih srajčic, ki jih ima v omari Brez zaveze ni zaveznikov, brez tekmo-vanja v velikem in dobrem ni kantonov: To je rezani kamen na svodu naše domovine.«

Po dvajsetih letih

Meseca julija 1919 je nekdanji avstro-ogrski zunanji minister grof Otokar Czernin končal svojo knjigo »V svetovni vojni« s sledečimi besedami:

»Versailles ni nikak konec vojne, je samo njeno faza. Vojna gre naprej, četudi v spremenjeni obliki. Mislim, da prihajajoča pokolenja te velike drame, ki že pet let vlada svet, niti ne bodo imenovala svetovno vojno, temveč svetovno revolucijo, in bodo vedela, da se je ta svetovna revolucija s svetovno vojno samo pričela.

Niti Versailles, niti St. Germain ne bosta ustvarila trajnega dela. V tem miru leži razkrajajoči znak smrti. Krči, ki stršajo Evropo, niso v pojemanju, tako kot traja pri silnem potresu podzemeljsko bobnenje naprej. Vedno zopet se bo kmalu tu, kmalu tam odprla zemlja in proti nebu zagnala ogenj, vedno zopet bodo dogodki elementarnega značaja in elementarne sile gospodovalno divjale preko dežel. Dokler ne bo vse tisto uničeno, kar spominja na blaznost te vojne in francoski mir.

Počasi, pod neznanskimi bolečinami, se bo rodil novi svet. Prihajajoča pokolenja bodo gledala nazaj na našo dobo kot na dolge hude sanje, toda še tako črni noči sledi vedno dan. Pokolenja so se pogreznila v grob, umorjena, izgladovana, podlegla boleznim. Milijoni so pomrli v prizadevanju, uničiti in razdejati, sovraštvo in ubijanje v srehi.

Toda druga pokolenja se bodo rodila in z njimi nov duh. Ta pokolenja bodo zgradila, kar sta vojna in revolucija razdejali. Vsaki zimi sledi pomlad. Tudi to je večni zakon v krogotoku življenja, da sledi smrti vstajenje.

Blagoslov jim, ki bodo poklicani kot vo-jaki dela sezidati novi svet.«

Bivši avstro-ogrski državnik, ki je doživel razpad dvojne monarhije, je prerokoval dobro, ko je zapisal, da »počasipod neznanskimi bolečinami, se bo rodil novi svet«. Naše pokolenje to dogajanje sodoživlja ...

A. P.

Kaj pišejo listi

Razvoj nazaj

Švicarski dnevnik »National-Zeitung« piše glede na prizadevanje sedanje francoske vlade, spraviti Francijo umetno nazaj na prejšnje stanje:

Francija je, tako pravijo, dežela kmetov in rokodelcev. Tudi industrialno gospodarstvo, ki zdaj ne bo imelo več oborožitvenih nalog, mora delati v prvi vrsti za poljedelske potrebe. S tem nameravajo očitno zmanjšati število industrijskega delavstva in tako oslabiti socializem. Nasledek bo dvojen. Ko se bo Francija sama oropala težke industrije in se včlenila v evropski red, ki ga Nemčija pripravlja, si vzame zadnji ostanek samostojnosti in mogočnosti odpora. Evropski gospodarski načrt, kakor ga zdaj izdeluje Schacht, predvideva skupno evropsko avtarkijo pod nemškim vodstvom, tako da bo vsaki evropski deželi odkazana posebna gospodarska naloga.

Francoskega nadindividualizma pa ta razvoj gotovo ne bo ozdravil. Res ima Francija tudi danes še v jedru kmečki in rokodelski ustroj in je tako še ostala razmeroma zdrava, na drugi strani pa je ta ustroj ravno oblikoval zasebni značaj Francoza. V industrialni demokraciji kakor v Angliji se uči vsak posameznik, podrejeni se v velikem nastopku delovne delitve, medtem ko pospešuje kmečka demokracija individualizem in zasebno mišljenje. Kmet in rokodelci delata zase, ne da bi se brigala za okolje, in tudi če jih umetno združimo v stanovih, ne spremenijo do doli njihove miselnosti. Tako tudi ne prihaja v Franciji omejevanje števila otrok iz mesta, ampak z dežele; kmet ni želel otrok, da bi preprečil razbitje zemljišča. Ko se je Francija v zadnjih desetletjih industrialno razvijala, je bila na poti k skupnostnemu mišljenju, ta razvoj pa hočejo zdaj ustaviti.

»Preveč demokracije«

Švicarski dnevnik »Volksstimme« piše: V teh časih demokraciji ne gre dobro. Marsikaj mora pripustiti, ne da bi se mogla prav braniti; današnja moda hoče celo narediti demokracijo za vzrok nesrečam, ki so zudele staro Evropo. »Preveč demokracije smo imeli«, kričijo politični filozofi na vsakem oglu, »zato jo moramo korenito pristriči!« Ne, nismo imeli preveč demokracije, ampak premalo, to je tudi eden glavnih vzrokov današnje evropske zmešnjave. Evropa je poznala le bolj ali manj politično demokracijo, ki jo je gospodarski sistem izpridil in pokvaril ter pljuval v obraz demokratskim osnovam. Šele takrat bo narodom lažje, če bodo iz duha demokracije ustvarili nov državni in gospodarski red, katerega posamezniki deli bodo v medsebojnem soglasju.

Iz »Delavske politike«.

GOSPODARSTVO

Spor za Narodno banko se nadaljuje

V predzadnji številki je tudi »Slovenija« opozorila svoje bralce na spor, ki se je vnel v jugoslovanski javnosti in njenem časopisju glede podržavljenja Narodne banke. Ker se je med tem zaostiril naprej, bi bila naša poročevalska služba nepopolna, če na to nadaljevanje spora ne bi opozorili.

V isti »Politiki«, v kateri je prej priobčil Panič svoj napad na dr. Bičaničev zahtevo o podržavljenju Narodne banke, se je kmalu potem oglasil Vuković. Nastopil je zoper Paničev način razpravljanja ter se zavzel za dr. Bičaničev predlog. Proti Paniču je pri tem izrekel očitke, da gleda na stvar le kot delničar banke, namesto da bi dovolil razpravljati o tem za splošnost tako važnem vprašanju vsakomur, ki ga pri tem vodijo dobri nameni in splošna korist, pa če je prav državni uradnik, kot je dr. Bičanič, in ne da ga zaradi tega meče iz državne službe. Temu je dodal še, da bi bilo popolnoma odveč govoriti o tem, kdo je bolj poklican staviti predloge, ali tisti, ki stoječ na vodečem javnem položaju daje za splošnost, ali pa kapitalist, ki od nje samo jemlje in se ne more dvigniti iznad liberalistično-kapitalističnega gledanja na koncesije in konjunkturo.

Medtem ko teče glavna debata o tem sedaj med Belgradom in Zagrebom, seveda tudi glavno naše časopisje ni ostalo ob strani. »Jutro«, ki je polemiko začelo, je potem prineslo še celo razpravo o stvari v treh nadaljevanjih, v katerih je navedlo v podrobnosti razloge za podržavljenje. Glede »Slovenca« je zanimivo, da se je s svojim sestavkom od prejšnje nedelje postavil proti podržavljenju banke in razvil mnenje, da se o vprašanju razpravlja kot napačno postavljene, češ da bi se moralo sukati le okrog tega, ali Narodna banka v resnici izvršuje svojo nalogo ali ne, in da bi bilo podržavljenje koristno le, če bi se potem banka laže borila proti prevelikim slabim vplivom države oziroma finančnega ministra.

Proti tistim, ki so proti podržavljenju, je potem v začetku tega meseca zopet odločno nastopil »Hrvatski dnevnik«. Samo obče narodne koristi, pravi, morejo biti tiste, ki naj odločajo. Čas je že, da se za naše resno ljudstvo tudi kaj napravi, kajti kam bi prišli, če bi moralo ljudstvo čakati na bogatine, da rešujejo njegove težave, ko se doslej še nikdo ni obogatil od prevelike skrbi za ljudstvo.

Večina belgrajskih piscev hoče akcijo za podržavljenje naslikati kot pretežno Hrvatov oziroma njihove politične organizacije, da bi po ti poti prišla do soupravljanja banke. Pri tem očitajo Hrvatom, da se prej, ko ji je bilo treba zbrati kapitala, za banko niso brigali in da bi sedaj radi prišli do nje brez delniškega rizika, po politični poti. Kakor so nekateri pisci s takim načinom pisanja stvari samo škodovali, pa se tudi drugi srbski sestavki, ki hočejo o stvari razpravljati bolj znanstveno (»Narodno blagostanje«, dr. Kosić v »Politiki«) niso mogli izogniti tem vplivom. Izogniti se temu ni moglo seveda potem tudi Združenje denarnih zavodov iz Belgrada in Srbije, Južne Srbije in Črne gore. V svojem sestavku (»Politika« 4. t. m.) razvija na široko razloge proti podržavljenju, ki so jih navedli že drugi in prihaja s skoraj istimi očitki proti »Hrvatskemu dnevniku«, kakor prej proti prvim zagovornikom podržavljenja, to je, da »Hrvatski dnevnik« zagovarja podržavljenje iz nekih postranskih namenov. Obenem društvo srbskih denarnih zavodov brani kreditno politiko Narodne banke, ko vsi vemo, da je prinesla mnogo škode. Pri tem dela s takimi podrobnimi številkami in podatki Narodne banke, da se ni mogoče izogniti domnevi, da za tem sestavkom ne stoje srbski denarni zavodi, ampak zopet kdo od 24 glavnih delničarjev, ki je slučajno funkcionar tudi pri tem bančnem društvu. Bil bi zadnji čas, da se iz našega javnega življenja, v prvi vrsti pa iz gospodarskega odpravijo take metode, ki

jih poznamo iz volilnih bojev ne razveseljivega spomina, ko so posamezni odborniki društev z javnimi na pol podpisanimi ali sploh nepodpisanimi razglasi po časopisju vsiljevali svoje volilno mnenje zgolj iz svojega lastnega koristoljublja.

Zato je tembolj razveseljivo, da pri tej polemiki srečamo tudi srbske sestavke (Vuković v »Politiki«), ki gledajo nanjo objektivno in v korist splošnosti, ne iz ozkostranskega, čaršijskega kroga. Kakor gledajo pri nas na vse javno življenje s strankarskega stališča in smo še daleč, kot kaže, od tega, da bi se povzpeli pri važnih narodnih vprašanjih na višje narodno ne pa strankarsko stališče, tako gledajo doli s čaršijskega stališča. Težko je potem, mimogrede rečeno, prerokovati, kje ima bodočnost več dela.

Narodna banka predstavlja danes ne le valutno, ampak tudi devizno središče, ki je ob sedanjem času kliringov za narodno gospodarstvo mnogo važnejše, kot je bila včasih. Zato bi morala biti na daleč zavarovana pred vsakimi nepremišljenimi vplivi dnevne politike, enako pa tudi pred samopašnostjo posameznih kapitalistov. Način obrambe, kakršno je zavzel krog 24 glavnih del-

ničarjev Narodne banke, daje dovolj povoda za mnenje, da je polemika zadelo zopet eno Ahilovo peto čaršije.

Gotovo je, da enostavno podržavljenje banke ne bi rodilo pravega uspeha, gotovo pa je tudi to, da bi se mogel najti le tak pravi izhod, pri katerem bi glede nje odločala le korist države oziroma ljudstva in vodilo načelo: splošna, ljudska korist pred koristjo stranke ali posameznika. Skratka: najuspešnejše je vprašanje rešljivo po tisti poti, kakor so vsa naša javna vprašanja: dvigniti našo javno moralo in vzeti za izhodišče vsemu javnemu delu korist naroda in države ter njenega pravnega, socialnega in gospodarskega reda.

To bi bil res pravi ljudski voditelj, ki bi tako ozdravil naše javno življenje oziroma ves njegov kompleks. Ker pa ni verjetno, da ta že živi med nami, potem bo storil veliko delo tudi že tisti, ki bo postavil na prave ljudske temelje posamezne odseke javnega življenja. Prvi med temi je urejeno gospodarstvo, ne zadnja v njegovem krogu pa Narodna banka. Ako se to delo začne pri njej, bo napravljen lep korak naprej.

A. K.

Pravi obraz slovenske strankarske politike

(Dopis z dežele.)

V 28. številki »Slovenije« je napisal L-i v uvodniku nekaj potrebnih ugotovitev in misli o pogubnem vplivu strankarske politike na naše javno življenje, o posredovanju služb, korit in vplivnih mest, kar vse je postalo bistveni del delovanja naših centralističnih strank. Tako daleč so nas te stranke privedle, da je kmalu vsak pastir vedel, da mora priložiti svoji prošnji priporočilo stranke ali vplivnega strankarja, če hoče imeti hitro in zadovoljivo rešitev. In kdor je uspešno končal svoje študije, je vedel, da njegova lepa spričevala ne pomenijo bogve kaj, in raje, ko da bi rinil naprej pisane dokaze svojih zmožnosti, si je poiskal zvez. Protekcijonizem in klikarstvo sta se tako razpasla, da brez hudega na-

pora ne popravimo škode, ki sta jo prizadejala našemu ljudstvu.

Zato se mi zdi, da je g. L-i za delo, ki se ga je lotil, preveč dostojen v izražanju. V salonskem okolju se moram obnašati salonsko, drugače bom v posmeh družbi. Kadar pa kidam gnoj, ne bom s salonskimi metodami nič opravil. Teda bom zagrabil umazane in smrdljive vile ter stopil brez pomisleka v sredo gnoja, čeprav vem, da bo smrdelo. Nad hlevskimi metodami vihati nos ali se celo zgražati, ne pomaga nič in je tudi gola hinavščina. Kidanje je v tem primeru naravnost življenjsko potrebno in hlevske metode so edino res uspešne.

(Nadaljevanje na 4. strani.)

Troje političnih prerokovanj

Zamislite se nazaj v dneve pred sestankom štirih velesil v Monakovem zadnjega septembra 1938. leta. Polet Chamberlaina v Berchtesgaden, drugi polet v Godesberg, tretji in zadnji v München. Nikdar več kasneje se ni živčna napetost tako stopnjevala kot ob teh poletih. Čaka tudi ne. Nagonsko smo čutili, da se odločuje vse. Kar bo sledilo, bo samo nasledek te odločitve, dobre ali slabe. Vsa odločitve pa je bila v rokah enega samega človeka, 75 letnega starčka, slavnega moža z dežnikom, premierja Chamberlaina.

Prav slučajno se je dogodilo, da se je takoj naslednjega dne, to je 1. oktobra 1938 zbrala večja družba slovenskih razumnikov na posestvu enega svojih tovarišev. Lahko si mislite kakšno razburjenje je vladalo v naših politično zrelih glavah. Vsi smo prerokovali, drug je pobijal drugega, ta je videl začetek nove dobe, oni začetek konca. Eden se je čutil že v svetovni vojni, drugi pa je že gledal zarjo miru za dolgo dobo.

V to razburkano delovanje naših možganov pade sledeč predlog: Vsak naj vse svoje misli odgovorno s podpisom napiše na papir. Drži naj se političnega razvoja, kakor si ga predstavlja za eno leto naprej tako v zunanji kot notranji politiki. Čez leto dni se zopet zberemo in prečitamo vse naloge. Takrat bo vsak želel odobranje ali posmeh. Vseh nalog je bilo 11 napisanih in oddanih. Posamezni kandidati so po stanovih razdeljeni takole: 5 odvetnikov, 2 zdravnik, 1 profesor, 1 jurista-uradnik, 1 inženir, 1 profesor. Torej v glavnem svobodni poklici. Politična pripadnost: vsi opozicija. Starost 30—40 let, le dva blizu 50 let. Prinašamo tri naloge, in sicer je prvo spisal mlad odvetnik, pripadnik levice; drugo je spisal starejši odvetnik,

pripadnik umerjene desnice, tretjo pa ne več mlad zdravnik, politično slovenski avtonomist. V splošno orientacijo omenimo, da je takrat Poljska nastopala kot nemška zaveznica, v Španiji je še neodločeno divjala revolucija, Japonska pa je bila prav za prav še v sredi svoje kitajske vojne.

1.

Oktober 1938 — oktober 1939.

Španska državljanska vojna bo likvidirana približno tako kot je bilo rešeno z Münchenskim sestankom češko-slovaško vprašanje v korist osi Rim-Berlin (+) Nadaljnje koncesije v korist osi v Evropi in Sredozemlju (—).

Opozicija se v Franciji in Angliji ne bo dokopala do oblasti. V Angliji more priti do spremembe, toda zmagovita opozicija bi v takem primeru imela svojega Daladiera. Morda prevzame Eden to vlogo. (+)

Male države v srednji in južni Evropi bodo vodile Stojadinovičevsko politiko. Spopolnile bodo verjetno svojo igro še s koketiranjem z Rusijo. (+)

Kitajska japonska vojna ne bo končana. Razvila se bo v smeri, da bo postala maskirana japonsko-angleška protiruska. Vedno bolj se bo kazalo, da bo Azija, predvsem Kitajska prihodnje veliko bojišče dveh svetov. (+ —)

Amerika (USA) bo prihodnje leto izrazito podpirala Rusijo. (—) +4 — 3

2.

Okrnjena čehoslovaška se bo notranje konsolidirala. (—) Čehi in Slovaki se bodo ožje strnili in državo demokratično preustrojili. (—) Napetost vojaškega spopada se bo prihodnje leto kljub vsiljenemu sporazumu še vedno ponavljala. (+)

Nacionalni socializem je dosegel kulminacijo. (—)

Anglija ni imela pogodbenega razmerja s ČSR.

Pogodbena nezvestoba se bo Franciji in Angliji maščevala. (+ —) Chamberlain bo moral odstopiti, vlogo bo prevzel Eden in labouristi ga bodo podpirali. (+ —)

Rusija bo intenzivneje pomagala Kitajcem. (—) Japonci bodo sprevideli, da Kitajske prav zaradi tiste pomoči Rusije ne premorejo. (—)

V Španiji bo vojna končana. Franco bo poražen (—), ker bodo v Franciji Daladierjevo vladno vrtili in bo Blum nudil republikanski Španij izdatno pomoč. (—)

Demokracija, dasi navidežno premagana po zvezi štirih velesil, se bo duhovno okrepila v vsej srednji Evropi. (—)

Notranja politika

Spomladanske volitve v narodno skupščino bodo vkljub nasilju prinesle zmago opoziciji, (—) ki bo razpisala nove volitve v ustavotvorno skupščino. (—) Zunanja politika bo preokrenjena zaradi notranje politične konsolidacije. (—) Politične stranke bodo zopet dovoljene, svoboda tiska in zborovanja bo nasledek skupščinskih volitev spomladi. (—) +3 — 15

3.

Münchenski sporazum štirih velesil bo imel za nasledek popolno spremembo ravnotežja sil na vsem svetu. (+) Od sedaj naprej bodo enakovredne in nasprotujoče si sile le še Nemčija in Rusija na kontinentu ter Italija in Anglija v Sredozemlju. (+) Münchenski sporazum ne bo gladko deloval. Motnje bodo nastopile zaradi notranjega odpora v Angliji in Franciji. (+ —)

Smer bodoče ekspanzije Nemčije je v tem trenutku nejasna. Najverjetnejša je zopet smer manjšega odpora proti jugovzhodu, ki bi imela za nasledek popolno obkrožitev SSSR. Zaradi ruske protiakcije lahko pričakujemo hudo uro nad Rumunijo. Morda se bo vihar za kakšno leto zakasnil. (+)

Položaj v Evropi bo močno odvisen od poteka vojne na Kitajskem, ki se bo v prvem razdobju končala z zasedbo vse

Kine severno od Jangtsekianga. (+) Po kratkem premirju bo sledil nov sunek, verjetno na jug. V primeru japonskega poraza v severni Kitajski, (—) česar pa ni treba pričakovati (—) je ves položaj tako v Aziji kot v Evropi postavljen na glavo. (+ —)

Vsa politika Anglije in Francije bo v letu 1939 vse bolj defenzivnega značaja. Trenutek, ko je bilo še mogoče misliti na uspešen vojni poseg za obrambo angleško-francoskih pozicij v Evropi, je z razbitjem ČSR zamujen. (+)

Vprašanje kolonij za narodno socialistično Nemčijo ne predstavlja vprašanje prvega reda. Tukaj so možne politične kupčije. Glavni cilj je čim večja moč v Evropi — šef Evrope. Ta cilj bo dosežen prej kot si to moremo misliti. (+)

Francija je zrela za diktaturo in sicer za desničarsko diktaturo. Levica je svoj trenutek že zamudila. Verjetna je generalska diktatura.

Špansko vprašanje se sedaj lahko reši na konferenci istih štirih velesil. Mertenje sil na bojnem polju je od Münchena naprej le še nepotreben masaker republikanske Španije. Teritorialnih sprememb (Baleari) ne bo. (+)

Rusija bo za naprej notranje homogeno zaradi grozeče nevarnosti od zunaj. Pričakovati je, da bo podvzela korake za svojo obrambo, ki bodo aktivnega značaja. (+)

Amerika bo ruski zaveznik še celo prej kot angleški zaradi Japonske. (—)

Jugoslavija. Volitve bodo prinesle veliko večino Stojadinoviču. Za štiri leta bo njegov režim zagotovljen. (—) Zunanja politika bo še popolnejše naslonjena na os. +12 — 4

Pred tredi tedni se je ves krožek zopet sešel. Prebrane so bile vse naloge in soglasno je bilo ugotovljeno, da nima nihče prerokovega daru. Nekdo je predlagal, da bi se še enkrat poskusili z gledanjem v bodočnost, vendar ni imel nihče več veselja. F.

Seveda prav za tako delo primanjkuje delavcev, posebno kadar gre za Avgijev hlev hujše vrste in je njegovo kidanje za družbo nerodna stvar. Iz znanih razlogov imajo stranke druga nasproti drugi ozir. Vse centralistične stranke so zlorabliale svojo moč, kadar so bile na vladi. Kričar si bil v stranki zato, da si dobil kost. Zasluge za stranko so se vedno plačevale z razumevanjem in s hvaležnostjo — na račun naroda in z narodovimi skledami, koritci in koriti. Res da se človek premnogokrat proda, če hoče živeti, proda z odporom v srcu stranki, ki je trenutno na zeleni veji. Te sramote naj potem raje ne nosi na sonce, ker se pečata nemoralnega dejanja docela ne otreseš niti tedaj, če si si z njim rešil življenje. Politika je premnoge ljudi kompromitirala. O politični prostituciji ni da bi govoril, saj se je celo parlament — skupščina narodnih voditeljev (!) — že nekajkrat prodal za ceno poslančevih dnevnice. Ker je tedaj naša družba, deloma rada, deloma nerada, deloma po delovanju te, deloma po delovanju one stranke zlezla v greh, lojalno vsi molče in noče nihče govoriti o hlevu in gnoju, ki ga je treba skidati.

To so težave, zaradi katerih bo g. L. pri svojem hvalevrednem delu težko našel sodelavcev. Morda pa jih bo le nekaj. Vsem tem bi rad položil na srce: Kidajte s hlevskimi metodami, ne bojte se spogledovanja, ne iščite salonskih izrazov za gnoj in gnojnico, ki jo imenujete kar s pravim imenom. Če bo narod vsaj sam zase in na tihem priznal svoj greh, bo vaše delo imelo velik uspeh.

V omenjenem sestavku pa berem med drugim tudi tole: Res je, tako daleč se ti politiki še niso spozabili, da bi bili kdaj naravnost kupčevali s službenimi mesti, in to se menda ni zgodilo, da bi strankina pisarna mimo pristojnih uradov oddajala službe, vendar se je zlo razpaslo in močno omajalo trdna izročila, ki so jih prejšnji rodovi v vestnem delu ustvarili in brez katerih ni dobre uprave. Gospod L. je kljub vsemu še optimist. Kljub vsemu ima našo politično moralo za boljše, kakor v resnici je. To je drugo, kar moramo povedati in pojasniti, da ne bo pavšalnega obtoževanja brez prijemljivega dokaza.

Zgodilo se je, da so me politični kričarji vzeli na muho (čemur, še danes ne vem) in mi po metodah dnevnice politike skuhalo godljo, iz varnega kritja seveda. Bilo je pod režimom, ki danes nima več besede. Ker sem gordijski vozec presekala z enim mahom, se je politična pisarna zelo trudila, da bi me brez škan-dala potolažila in mi je zagotovila, da bo trdo prišla svoje agente. Med drugim so mi rekli tudi tole: »Imate že zagotovljeno kako dobro službo? Če še ne,

vam lahko mi pomagamo, saj imamo tako sedaj vse mi v rokah.« Tudi jaz prej ne bi verjel kaj takega. Najbolj sem se čudil, da so mi povedali to tako otroško naivno, kakor da v tem ni nič nenavadnega, kakor da stvar ne zaudarja po gnojnici. Mislim, da se na sploh vse pre-malo zavedamo, koliko gnoja se je nabralo po zaslugi vseh naših centralističnih režimov, in ki ga bo treba skidati v moralno rešitev našega ubogega malega naroda. Prodajali so ga za službe, vplivna mesta, občinsko koruzo, za poslanske dnevnice in Judežve groše, prodajali za žlico slabega golaža ali celo za nikdar izpolnjene obljube.

Res je, da so se te stranke zavedale, da bi morda isti hip razpadle, ko bi ne-

hale deliti plačila za usluge, da bi se priganjači razpršili, ko bi korita izginila, da bi dale volitve brez golaža, obljub in groženj mršav uspeh. Če pa pomislimo, da je človekova npravstvena stran tako vzvišena vrednota, da je treba za njo žrtvovati vse, kar bi jo utegnili malčiti, potem bomo hitro blizu misli, da je treba korenito obračunati s takimi metodami. Stranke same po sebi še niso nič slabega (kakor tudi nič dobrega), slabe pa so lahko njene metode. Osvajanje množice z močjo ideje bi bilo človeka dostojno, kolikor ideja seveda ne bi računala z nizkimi človeškimi instinkti. Moč nekih strank pa očitno leži na materialni in ne na idejni strani.

Spomnim se nekaterih volitev. Stran-

ka je poslala na cesto svojo stražo s puškami (znan mi je primer), volilec je točila pijačo, obljubljal jim ceste, železnico, sploh vse, kar so si volilci najbolj želeli, invalidom invalidnino, kronskim upokojencem dodatke itd. Spričo doseženih rezultatov je potem govorila o moči in zmagovalstvu svoje ideje. To je zlorabljanje človeka in njegove bede!

Vsem je danes v mislih skrb, kako si uredimo prihodnost. Samo eno je gotovo: če bodo krojile to prihodnost te vrste stranke in izključno stranke, potem bo prirojena za njih namene, človek pa bo ostal ob strani. Gospod L., z vilami najbrž ne bo šlo, preveč se je nabralo gnoja. Napeljite v hlev reko, da ga bo pošteno izčistila. Sagitta.

K U L T U R N I P R E G L E D

NAŠE REVIE

„Sodobnost“ št. 7-8

Dvojna številka ima bogato vsebino. Prozo so prispevali Ferdo Godina, Aleksej Baebler, Branka Jurca in Milan Šega. Godina je napisal novelo Sagajev Tinč in njegova mati, ki kaže vse lastnosti dobrega pripovedovanja, a kljub temu nam še nekoliko upada zanimanje za tako, vedno znova ponavljajoče se motivno in vsebinsko nič več iznajdljivo prikazovanje sveta, ki ga že predobro poznamo iz del Miška Kranjca. Človek sicer z veseljem bere, a mu je vedno žal, da ostaja vse skupaj precej na površini in da gre zmožno pero tako lahko mimo vsega tistega, kar ponuja sodobnost novega in važnega zlasti mlademu oblikovalcu in kar bi mu pomagalo tudi seči nekoliko globlje. — Črtica Alekseja Baeblerja Fant dobre sorte je zanimiva zaradi tega, ker je podoba zapuščenosti smrti enega izmed tistih Slovencev, ki jih je idealizem gnal na španska bojišča, kjer so v družbi tovarišev vseh mogočih narodnosti krvaveli v tuji zemlji in umirali po vojaških bolnišnicah. Škoda je le, da ni obširneje razpletel svoje proze in zajel življenja legionarjev sploh, saj so take stvari pogosto dragoceni človeški dokumenti, ki povedo več od še tako izčrpnih poročil. — Branka Jurca, ki je že večkrat objavila svojo prozo v »Sodobnosti«, je napisala krajšo novelo Ljubezen. V njej je podala kos praznega in zadušnega življenja podeželskega uradnika in posrečeno sliko starajoče se ženske z željami in sanjami o ljubezni. Njen pripovedni način govori o okusu in kaže, da bi se mogla lepo razviti. — Milan Šega končuje daljšo prozo Arnohovi. — Pes-

mi imajo Igo Gruden, Lili Novy in Drago Jeran. — F. Petrè pa je prispeval literarno-zgodovinsko študijo Literarno ozadje Prešernovega Krsta pri Savici. Snov te Prešernove pesnitve je zgodovinska in je bila 1836. novost v slovenskem slovstvu, pa tudi na ostalem jugu še niso imeli literature v tej smeri. Pač pa so imeli Čehi že kar izročilo domoljubne zgodovinske povesti, ki je povečevala narodno preteklost. Prav v taki povesti vidi Petrè mnogo sorodnih prvin s Prešernovim Krstom. Zlasti pa je pojav pesnikovih simpatij za poganstvo in krščanstvo hkrati, ki ga najdemo tudi v Krstu, splošen v tedanji slovanski zgodovinski povesti. Petrè ugotavlja, da

Opombe k banovinskima natečajema za slovenska glasbena dela in za besedilo za slovensko opero

Od banske uprave smo dobili sledeče pojasnilo:

Na prošnjo raznih interesentov in na opombe v listih ob priliki razpisa natečajev za slovenska glasbena dela in za besedilo za slovensko opero, pošilja kraljevska banska uprava tole pojasnilo:

Skupna nagrada v višini 20.000 din za glasbeni natečaj in za operni libreto sicer ni velika; višina nagrad je pač v okviru preračunske možnosti in v sorazmerju z razpisanimi literarnimi in likovnimi banovinskimi nagradami.

Natečaj za slovensko opero je združen z natečajem za oratorijsko delo, ker nam primanjkuje tudi takih del. Ob slabem odzivu takih opernih skladateljev je dana tako možnost, da se nagradijo tudi oratorijska dela.

Rok za natečaj poteče 31. marca 1941., ker se s tem dnem zaključijo banovinsko preračunsko leto. Komur se zdi rok prekrat, ima tako možnost, udeležiti se

prihodnjega tekmovanja, ker se razpisuje nagradna tekmovanja vsako leto.

Za opere in za libreto je rečeno, da imajo prednost ona dela, ki obravnavajo snov iz slovenskega narodnega življenja. Pri tem seveda niso izključena dela iz slovenske zgodovine in mitologije.

Pri besedilu za opero se zahteva, da je izvirno in doslej še neuporabljeno. Zato se ne bodo upoštevali prevodi, ne dela, ki so bila že v celoti objavljena, prav tako pa tudi tista ne, ki so bila že komponirana. Namen razpisa je namreč, da pridejo naši skladatelji, ki se zaradi pomanjkanja primerne operne besedila niso mogli v tej meri udejstvovati do novih libretov.

Razsodišče, ki bo določevalo nagrade za besedilo za opere, še ni imenovano, sestavljeno pa bo iz naših literarnih in glasbenih strokovnjakov.

Urejuje in izdaja: Vitko K. Musek, Ljubljana

Jože Jurač:

Skupnost slovenskega tiskarskega delavstva

Brez dvoma se ima današnje tiskarsko delavstvo za svojo skupnost zahvaliti tistim pokojnim tovarišem, ki so pred dobrimi 70 leti, ko še ni bilo današnje potrebe po skupnosti, združili takratno tiskarsko delavstvo v podporno društvo. Dobrodelnost je bila prvotna naloga tega novoustanovljenega društva, toda kaj kmalu se je bilo treba ukvarjati tudi z vprašanji, ki urejajo razmerje med delojemalci in delodajalci. V Strekljevi zgodovini slovenskega tiskarskega delavstva beremo, da je bila med pomočniki in njihovimi gospodarji prva pogodba sklenjena že leta 1869. Takratna tarifa je vsebovala skromne določbe, toda tri leta za tem je že prišlo do resnejšega gibanja. Da je moral biti položaj napet, vidimo iz tega, ker so delodajalci v posebni šoli pripravljali celo ženske, ki bi naj ob potrebi nastopile službe po tiskarnah. Vendar je brez tega prišlo do sporazuma in pogodbe, ki je potem veljala celih 18 let. Grafično delavstvo pa je moralo pozneje tudi v stavko, da si je tako priborilo svoje pravice. Naj navedemo, da je v letu izbruhla svetovna vojna, stavkalo v vsej avstrijski državi 13.000 tiskarskih delavcev.

Razumljivo, da je v povojnih letih nastalo vedno več vprašanj in težav, s katerimi se je moralo tiskarsko delavstvo ukvarjati. Da je bilo kos tem nalogam, je bilo predvsem potrebno, združiti v skupnost vse pripadnike tiskarske stroke. Kolikor to že ni bilo izvedeno, se je po vojni takoj uresničilo.

Enotna povezanost se ne sloni na nikaki svetovni nazorni pripadnosti, kar je zadeva posameznikov. Zato tudi ni moči trditi, da zavzema tiskarsko delavstvo kot skupnost kakšno svojsko stališče do ureditve bodočih družbe. To je vse prepuščeno posameznikom, ki se v tej smeri lahko uveljavljajo izven svoje skupnosti. Grafičnemu delavstvu gre predvsem le za čim boljše stanje,

ki ga more doseči v boju s svojim delodajalcem. Vzporedno s tem se more uspešno razviti tudi notranji organizacijski sestav.

Kakor smo omenili, ima tiskarsko delavstvo na Slovenskem že od leta 1869. pa do danes svojo pogodbo z delodajalci. Ker je bila ta z leti spopolnjena v težkih preizkušnjah in borbah, moremo danes reči, da je ta tarifa — kakor jo tiskarji nazivajo — morda najboljša pogodba, kar jih slovensko delavstvo pozna. Ustavimo se na kratko pri najvažnejših določilih.

Velike važnosti za tiskarsko delavstvo so določila, ki govorijo o skupnih odborih delodajalcev in delojemalcev. Vrhovna komisija tarifne vzajemnosti je najvišji odbor, ki se sestaja ob raznih prilikah. Ta obravnava vsa nastala sporna vprašanja od pogajanj za mezde pa do posebnih primerov, ki se dogajajo v kakršnem koli podjetju, ki drugače niso našli rešitve. Nobeni strani tudi ni dovoljeno iskati pravic na sodiščih.

Nadalje je važno določilo glede nameščenja tiskarskega delavstva, posebno tistega, ki ni zaposleno. Nameščenski urad je pod nadzorstvom najvišjega odbora, njegova dolžnost je voditi pregled nezaposlenih in jih nastavlja po vrstnem redu. Ker ima organizacija podoben pogled v število nezaposlenih, ki jih tudi podpira, o čemer bomo govorili pozneje, ji je omogočeno vplivno voditi to važno nalogo.

Podoben pregled in beseda pri vajenskem vprašanju je tudi posebne važnosti za delavsko organizacijo. Razen določila, koliko vajencev sme podjetje vzeti v uk, doseže delavska organizacija tudi zapor, ki se sporazumno uveljavlja predvsem tedaj, kadar je število nezaposlenih visoko. Že z ozirom na to, da podjetja ne pristajajo radevolje na tako omejitve, je določilo za delavstvo izrednega pomena.

Za sprejem vajenca v grafično stroko je potrebno, da ima kandidat vsaj štiri razrede srednje šole. Pozneje mora pristopiti še k trem izpitom.

Dopusti so med slovenskim delavstvom le malokje uveljavljeni. Grafično delavstvo se je zanje borilo že leta 1902., toda takrat še neuspešno. Šele leta 1909. so dosegli skoro

v vseh podjetjih na Slovenskem plačan dopust, ki je trajal takrat največ 6 dni. Danes določa pogodba za pomožno kakor usposobljeno tiskarsko delavstvo največ 14 dni na leto. V tem primeru mora biti delavec že 10 let v podjetju, če pa vstopi v drugo, tedaj mu dopust zapade.

Delovni čas je običajen, tiskarsko delavstvo si je priborilo le to ugodnost, da dela ob sobotah le sedem ur brez odbitka pri mezdah. Ker je dovoljeno, da se med tednom doprinese vsak dan po pol ure, more delavstvo ob sobotah končati delo že opoldne. Na binkoštno soboto, na sveti večer in velikonočno soboto pa se konča delo dve uri prej.

Mnogo se je tiskarsko delavstvo tudi borilo za plačane praznike, ki jih ima danes po pogodbi 13. Na necerkenih praznikih pa traja delovni čas 7 ur in se dela nepretrgoma. 1. maj je neplačan praznik.

Ko pri drugih strokah še danes ni uveljavljeno zakonito določilo o nadurni plači, je to pri tiskarski stroki nekaj povsem umljivega. Tarifa določa 50% pribitka pri večjem delu le za prve tri nadure, za nadaljnji dve je določeno 60%, za ostale pa 80%. Delo za ponedeljske liste se plača z 200% pribitkom.

V vsakem tiskarskem podjetju ima organizacija oziroma delavstvo tudi svoje zaupnike, ki so kot grafiki neopredeljeni.

Po tem kratkem prikazu najvažnejših določil v tiskarski kolektivni pogodbi, ki so kajpak obdani še z razlagi, moremo preiti na poglavje o mezdah za usposobljeno in pomožno grafično delavstvo. Pri razpravljanju o tem bi se opirali na sestave Družinski eksistenčni minimum in dohodek slovenskega grafika, ki je bil objavljen v Grafičnem almanahu za leto 1940. Vsebinsko omenjenega sestavka govori o dohodku usposobljenega tiskarskega delavca, kakor ga določa minimum po štirih letih izužitve in o življenjskem minimumu za štiričlensko družino. Oboje po stanju meseca septembra leta 1939.

Tarifa pozna pri izplačevanju mezd dva razreda. V prvem so največja mesta v Sloveniji, v drugem pa podjetja v ostalih kra-

jih. Medtem ko prejema pomožno delavstvo po dveh letih službovanja, ki jih porabi za učenje, plačo, ki se pozneje ne spreminja več, so določena za usposobljeno delavstvo štiri razdobja, ki trajajo po eno leto. Po treh letih izužitve je tedaj znašal minimum za usposobljenega delavca na teden 54 din, za možko pomožno moč 270 din, za žensko 257 dinarjev. Te tri mezde so bile septembra leta 1939. priznane po kolektivni pogodbi za najvišje.

Ker je o plačah grafičnega delavstva razširjeno različno mnenje, bi morda ne bilo odveč, če se pri tem nekoliko pomudimo.

Ko jemljemo za zgled znesek 554 din, moramo seveda takoj izjaviti, da to ni denar, s katerim more tiskarski delavec razpolagati za dnevno preživljanje družine. Je to sicer res »plača«, toda stvarni dohodek je samo tisti, ki ostane po rednih odbitkih, s katerimi prejemnik ne more razpolagati. In med te odbitke moramo šteti tudi prispevek za tiskarsko organizacijo. Ko odtegne pisarna od prej označene vsote že 38,25 din, mora tiskarski delavec plačati še tedenski prispevek, ki znaša za to plačo 112 din, kar da skupaj 150,25 din tedenskega odbitka. Potemtakem ostane od zneska 554 din le 403,75 din. In ta znesek je prav za prav šele na uporabo prejemniku.

Da je položaj, v katerem se danes nahaja tiskarsko delavstvo, mnogo hujši, ni treba dostaviti. Sicer se je po septembru l. l. doseglo dvakratno zvišanje plač v zneskih 36 in 34 din na teden, kar je zelo malo v primeru z draginjo. Ta znesek niti ni poln, če pomislimo, da se s tem dvignejo vsi davščine, ki jih je že cela vrsta in ki postajajo nevdružne; da se s tem zviša tedenski organizacijski prispevek, kar je na drugi strani že zaradi tega potrebno, ker so drugi strani iz vladanje brez delovnega ljudstva je moglo privedi do takih nevarnih razmer, o katerih bomo spregovorili še v poglavju o podporah.

(Se nadaljuje)